

רבנים ממאדים ונשים מנגה

ע"י: אריאל טוכפלד

אריאל טוכפלד על מעמד הנשים בחברה הדתית לאור הדיון הציבורי בנושא 'הדרת הנשים'

פתיחה

דווקא עם שוך הכותרות והרעש הציבורי, ובעיקר בזמן בו אפשר לשקול את העניין בכובד ראש וללא השפעת גורמים זרים, צריך, לדעתי, לבחון את יחס עולם התורה לסוגיית 'הדרת הנשים'.^[1]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn1

לכלול בתוכה בדיקה מדוקדקת בשאלה כיצד צריכה להיראות הציבוריות הישראלית בכל הנוגע לשותפות של גברים ונשים בתוכה.

הרבה מן הדיון הציבורי בעניין היה מתובל בתפיסה חילונית למהדרין, במסגרתה כל הפרדה לצורכי צניעות היא הדרה, אפילו אם המודרים הם בכלל הגברים, ולא הנשים שרשאיות לנהוג בחופשיות מלאה. בחלק מן המקרים, הכותרות והדיונים אף נבעו משנאה לדתיים ולחרדים, ובשל כך היחס כלפי המקרים הללו צריך להיות שונה לחלוטין, ואין זה מעניינו של מאמר זה.

גם אם נצא מנקודות ההנחה שמקורן בתפיסה הדתית שלנו, נתקשה להסביר חלק מהתופעות שקורות בחברה שלנו, הצינונית דתית, ובעיקר בחברה של אחינו החרדים. נתקשה לקבל את הדרך ההלכתית בה סוגיות אלה נבחנו, ויותר מכך, נתקשה לקבל את היעדר הזווית המוסרית, של דרך ארץ שקדמה לתורה, איתה אין מבקשים אפילו להתמודד.

במאמר זה אבקש לבחון את הדרך בה לדעתנו התורה רוצה לראות את החברה בישראל. אבקש להציב סימן שאלה בכל הנוגע לדרך פסיקת ההלכה בימינו, ואנסה למתוח חבל המקשר בין תגובתו של עולם התורה לתופעת החילון וההשכלה במאות הקודמות, לבין הדרך בה הוא מגיב כעת.

לאחר מכן אבקש לעורר את הדיון על הדרכים בהן יכולים פוסקי ההלכה לנהוג על מנת להכניס את השינויים שחלו בתקופתנו לתוך מסגרת ההלכה. ממילא, הליכה בדרך זו תביא לגישור על הפערים בין עמדותיהם של הדתיים והחילונים בנוגע למעמד הנשים בחברה. המוטיבציה ליצור גישור כזה נובעת מתפיסה שיש לנסות ולחבר את כל יהודי העולם לבורא העולם, ומתוך אמונה שאם התורה תהיה מונגשת והגינית יותר, הדבר יביא לקידוש השם ולחיבור עמוק יותר אליו ואל תורתו. מובן, שאין הדבר מלמד שעל ההלכה לשנות את דרכה, או להכניס לתוכה שיקולים מעין אלה כחלק מדרכי הפסיקה.

אבקש להדגיש כבר בשלב זה, שהחידושים ההלכתיים שנכתבו במאמר זה נועדו לעורר דיון, ואינם מוצגים כהלכה פסוקה, לכל הפחות עד שרבנים שהוענקה להם הסמכות לפסוק יסמכו את ידיהם על דרך הלימוד המוצעת כאן. הדברים נכתבו, כאמור, כדי להציג את האפשרויות הרחבות הפרוסות בפני פוסק ההלכה, שמוטל עליו לשקלל את כל הגורמים והטיעונים על מנת להכריע מהו, על פי הבנתו, רצון ה'.

ההשכלה וההדרה

תקופת ההשכלה החלה בסוף המאה ה-18. יהודים רבים נשבו בקסמה של תפיסה, המבטיחה לאדם שבזכות השכלה וידע יוכל לשנות את העולם ואת המציאות, ועל ידי כך להשיג אושר ושמחה. היהדות, שעד לתקופה זו כמעט לא היו אנשים מתוכה שלא קיימו את מצוותיה, נתקלה בגל הולך וגובר של אנשים שהחליטו לנטוש את אורח החיים הדתי ואת עולם הישיבות לטובת רכישת השכלה כללית משמעותית.

בזדדים בודדים מקרב היהודים עמדו אז על היקף התופעה, וידעו כיצד להגיב לעומתה. על כך תעיד העובדה שרוב היהודים בעולם כיום אינם מקפידים על קיום מצוות התורה. ההשכלה סחפה את האליטה היהודית המרכזית, ואחריה נמשכו רבבות נערי ובחורי ישראל, שהוקסמו מן האפשרות של יהדות ללא קיום תורה ומצוות. פרקי הנבואה בתנ"ך היוו חלק נכבד מהתפיסה החדשה הזו, המשלבת השכלה כללית רחבה, אימוץ החלקים המוסריים שהעניקה היהדות לעולם, ומסורת יהודית על קצה המזלג בלבד, באופן שאינו מחייב את הפרט לעשות משהו בניגוד לרצונו.

מנקודת מבטנו, מספר דורות לאחר תחילת תקופת ההשכלה, ניתן לומר באופן מוחלט וברור שכמעט כל רבני התקופה לא קראו נכון את המציאות, ולא ידעו האם וכיצד להגיב לתופעה החדשה. רובם המשיכו בדרכם מימים ימימה, כיוון שלא העריכו נכון את עוצמת השינוי. אחרים הגיבו באופן שרק הרחיק את היהודים ודחק אותם עוד יותר אל חיק ההשכלה. המושג 'חילוני' או 'חופשי' נולד בסיוע גדול של רבנים שלא היו עדים לגודל השעה ולתפקידם המשמעותי בעיצוב היהדות לשנים הבאות.

גם היום אנו עומדים בפני מציאות, שלפי ראות עיניי, מזכירה מאוד את התקופה ההיא. החברה הכללית בעם ישראל לא מקבלת את התפיסות עליהן מושתתות הלכות הצניעות שנפסקו על ידי גדולי ישראל לאורך הדורות.

ישאל השואל: הרי רוב עם ישראל גם לא מקבל את התפיסות עליהן מושתתות הלכות שבת או הלכות כשרות המטבח! אולם הנחה זו איננה נכונה. רבים מן החילונים אמנם לא מקיימים את הלכות הכשרות והשבת, אך העקרונות הדתיים, לפיהם הקב"ה אסר מאכלים מסוימים או מלאכות מסוימות בשבת, מקובלים גם על החילונים.

הלכות צניעות לא צריכות להיות מנוכרות או מוזרות לאדם החילוני, כיוון שהן מושתתות על היכרות עם יצרו של האדם. דווקא בדברים שנוגעים לצד הבהמי הטבוע בכל אדם, מאמין ושאינו מאמין, מקיים ושאינו מקיים, יש לכולם צד משותף. החילונים יכולים להזהרות עם הגבלות צניעות שיש להן בסיס טבעי שמובן על ידי ההיגיון האנושי, ולעומת זאת הם מסוגלים לבקר הגבלות שנראות להם מוזרות ומוגזמות. הם מרשים לעצמם לחוות את דעתם בנושאים אלה, היות וחלק מהדברים נראה להם לא הגיוני בכלל.

מובן שהנורמות החברתיות הנהוגות כיום משפיעות רבות על השקפת העולם בכל הנוגע לאילו הגבלות נראות להם נכונות והגיוניות ואילו לא. אך, כיוון שהחברה הזו פלורליסטית בטבעה, היא מבינה שיש אנשים שמבקשים להגביל את עצמם בכל מיני עניינים שעלולים לגרות את היצר. בדברים מעין אלה תיתכן הסכמה מאוד רחבה כיצד על המבקש להתרחק מהעריות לנהוג.

מצד שני, הגבלות אחרות שנוצרו על ידי חז"ל, הראשונים והאחרונים, אשר המוח האנושי הפועל על פי הנורמות הנהוגות היום לא מסוגל להבין מדוע הן מעוררות את היצר, מביאות איתן ביקורת, ובעיקר כאשר ההגבלות הללו יכולות להיתפס כסטייה או ניסיון להדיר את הנשים ממרכז החברה.

אדגיש ואומר שאינני סבור שיש לפסוק הלכות צניעות על פי היצר או הסברות של החילונים. אדרבה, הכלל "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה – נעשית לו כהיתר" [2]. file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn2 משחק פה תפקיד מרכזי, ולא מפיהם אנחנו ותורתנו הנצחית חיים.

הבעיה המרכזית היא שהתפיסה ששררה בעולם כולו בימים בהם נכתבו המקורות הייתה כזו שלא אפשרה לנשים לפתח את עצמן. האישה הייתה תמיד ה'עזר כנגדו' של בעלה; אלמנה מוגדרת אישה שיש לעשות איתה חסד, בגלל שעליה לפרנס בעצמה את ביתה, בנוסף למטלות הבית שהיו בתחום הבלעדי שלה גם בחיי בעלה.

אינני מעוניין להיכנס כאן לדיון בשאלה האם וכיצד צריכה להיראות דמות האישה, והאם יש לנשים רשות לשלב קריירה ומשפחה. דיון מעין זה ראוי שיתקיים, כדי שניתן יהיה להכריע האם היהדות מאפשרת לנשים לנטוש את תפקידן המסורתי. המציאות בין כה וכה מלמדת שהן בעולם החילוני והן בעולם הדתי והחרדי נשים מפתחות קריירה, פעמים רבות גם על חשבון ערכי המשפחה. בשל כך, תפיסות רבות שהיו נכונות לתקופות בהן חיו חז"ל, הראשונים והאחרונים, שהשפיעו רבות על דרך הפסיקה שלהם, לא רלוונטיות כיום.

החילונים, ורבים מהדתיים גם כן, תופסים, ואולי בצדק, שחלק גדול מההלכות הנוגעות לחייה של האישה נכתבו על רקע מעמדן באותה תקופה. הם לא יכולים לקבל תפיסה יהודית שבה ההלכות ה'מפלגות' תישארנה בספרי ההלכה, שעליהם להתעצבן מדי דור ודור. לא ייתכן שתתקיים אפליה כזו משמעותית לכחמישים אחוז מן האוכלוסייה, במיוחד על סמך מקורות, שההלכה, שיודעת להיות

דינאמית בעניינים רבים, מסרבת להפעיל את מלוא יצירתיותה לגבי פרשנותם במקרה הזה.

עלינו להבין שכגודל המעמד של ימי ההשכלה, כך גם גודל מעמדם של ימינו אנו. בעבר לא ידעה היהדות לפתח תורה מזמינה ומפתה, שנותנת מענה להשכלה, בין גבולותיה הברורים. החכמים היהודים התנגדו לכל קידמה והוספת דעת בתחומים שמחוצה לה, וכך 'הפסידו' רבים מבניהם ותלמידיהם.

התהייה שאני רוצה להעלות היא: האם אין אנו צריכים ללמוד את הלקח מטעויות של אחרים? האם לא הגיע הזמן שנלמד את מקורותינו באומץ רב, ונגייס את העוצמות של דורנו כדי לנקות את ההלכה משאריות האפליה שנבעו מתפיסות שעברו מן העולם, ושהתאימו לתקופתן, אך לא לזמננו? האם לא צריכים לשבת גדולי ישראל ולנסות להוביל את היהדות למקום בו היא תהיה מדויקת יותר, ומתאימה יותר לאופי האדם בדורנו? האם כוונן כזה לא יכול להוות בשורה משמעותית, בכך שההלכה תצמד בשבילים שיהיו מקובלים יותר על בניה?

עלינו ללכת בדרך שלומדת את המקורות ולא סוטה מהם לימין או לשמאל, אך פועלת מתוך מוטיבציה טהורה של עשיית דבר ה' המתחדש בכל דור ודור על פי דרכו המיוחדת. דרך זו תוכל להעניק יהדות שתתקבל ולא תידחה בכל רבדי הציבור היהודי. בעיקר ההלכה צריכה לבקש לנקות את כל הגורמים ההלכתיים שנקבעו בדורות שעברו, שהסרתם לא תביא לזילות התורה או לחוסר צניעות בין גברים לנשים. אבקש להביא מספר דוגמאות לסוגיות בהן יתכן שניתן, אם נעשה זאת באומץ רב, להגיע לתורה שתתקבל על ידי עם ישראל, וכך נזכה להגדיל תורה ככלי ללימוד רצון ה', ולהאדירה בעיני יהודי העולם.

שירת נשים

נפתח בסוגיה שבגינה 'התפוצצה' לאחרונה סוגיית הדרת הנשים. הגמרא מביאה את דברי שמואל: "קול באשה ערווה, שנאמר 'כי קולך ערב ומראך נאווה'". [3] file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn3 את הגמרא בהלכות איסורי ביאה [4] file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn4 וסובר שהאיסור שווה לאיסור להסתכל באצבע הקטנה של אישה. השולחן ערוך פוסק זאת בהלכות קריאת שמע, [5] file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn5 וכן בהלכות אישות. [6] file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn6 נושאי הכלים והמשנה ברורה צמצמו את האיסור הנוגע לקריאת שמע, ואמרו שזה נכון רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם יש שם קול אישה – מותר לקרוא קריאת שמע כנגדה.

בנוגע לאיסור שקשור לקרבה לעריות, השולחן ערוך הכריע כשיטת הרמב"ם והטור, שפסקו דין זה בהקשר לצניעות האישה. לעומתם, ראשונים אחרונים נקטו כשיטת רב האי גאון, ודנו את דין "קול באשה ערווה" כדין הקשור רק להלכות קריאת שמע. דין מיוחד שמצוטט רבות על ידי ראשונים ואחרונים הוא גדר איסור שמיעת קול אישה. כך מוזכר, למשל, במרדכי בשם הראב"ה: וכתב ראב"ה כל הדברים שהזכרנו למעלה לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישין, דליכא הרהור.

מרדכי ברכות, פרק מי שמתו, פ

ה'הגהות מיימוניות' מוסיף לציטוט של הראב"ה את המילים המתבקשות מאלוה: "וכן בקול הרגיל בו". [7] file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn7

יוצא לפי שיטה זו, שאת איסור 'קול באישה ערווה' ניתן לצמצם על פי המצב של התקופה. אם גברים נוהגים לשמוע קול אישה והדבר לא יוצר אצלם הרהור בשל רגילות זו – מותר לשמוע קול זה.

הדבר דומה לדין אחר שהראשונים אומרים שהמציאות ביטלה אותו. הגמרא מביאה את דברי שמואל, האומר שאסור להשתמש באישה. זהו איסור מרחיק לכת, שמשמעותו היא שאסור, לדוגמה, לאדם המתארח אצל חברו, שאשתו של בעל הבית תגיש לו מאכלים או כוס קפה, וכן שאסור לקנות בסופרמרקט שנשים הן הקופאיות בו.

במקום אחר[8] (file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn8) מביאה הגמרא סיפור על רב אחא בר אבא שהרכיב את נכדת חתנו רב חסדא על כתפיו. רב חסדא שואל אותו כיצד הוא עובר על ההלכה שאסור להשתמש באישה, ותשובת רב אחא היא שהדבר מותר כאשר הוא נעשה לשם שמים.

יש לציין שבמקרה זה החשש להרהור הוא קטן, שכן מדובר בנכדה קטנה. הבעיה המרכזית היא שימוש באישה. על תשובת הגמרא שהדבר נעשה לשם שמים, כותבים בעלי התוספות: הכל לשם שמים - ועל זו אנו סומכין השתא שאנו משתמשים בנשים.

תוספות קידושין, פב, א

לפי שיטתם, שימוש בנשים היום מותר, ומהווה מציאות שהיא לשם שמים.[9] (file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn9) הריטב"א מוסיף לכך את אלמנט ההרהור. לפי דעתו, כל מעשה שאדם יודע על עצמו שאינו מהרהר בגללו - מותר לו לעשות אותו: הכל לפי דעת שמים. וכן הלכתא דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו, אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצור עושה ואפילו להסתכל בבגדי צבעונים של אשה אסור כדאיתא במסכת עבודה זרה, ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש [...] אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצריהן, כדחזינן בשמעתין בכל הני עובדין דמייתנין, ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנתו בתורה, שדברי תורה עומדים לו לאדם בילדותו ונותנין לו אחרית ותקוה לעת זקנתו, שנאמר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

חידושי הריטב"א, קידושין פב, א

הריטב"א אמנם מביל את השימוש בכלל זה לתלמידי חכמים גדולים, אך האם לא ניתן לקחת את דבריו ולומר שכשם שהתוספות ראו את מעשה העולם המשתמשים בנשים, וקבעו שבעניין זה באופן מובהק אין הרהור כיוון שכל העולם רגיל בהם, כך גם בעניינים אחרים הנוגעים ליצור של אדם? האם לא נכון הדבר שגדולי הפוסקים יכריעו שכיום, כאשר אנו שומעים קול זמר אישה ברדיו ובאמצעים אלקטרוניים אחרים, וזאת בשל היתרים מכיוונים רבים ומגוונים, כבר אין על כך כל יצר, [10] (file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn10) ולכן הדבר מותר לכתחילה גם בהופעה חיה?

האם לא צריך לבחון את הצדדים הרבים בהם ניתן להתיר שמיעת קול אישה (למשל: נוגע רק להלכות קריאת שמע; הלכה הבאה למנוע הרהור; נוגעת רק לקול שלא 'רגיל בו', ואילו היום אנו רגילים בקול זמרות וכדומה), וזאת לא כדי ליצור לעצמנו חיים קלים יותר, אלא כדי לכוון את מעשינו על פי רצון ה', שביקש שנהיה קדושים ולא נפנה אחר יצרנו. אם נציג את ההלכה בדמותה הנכונה, ככזו שאינה מנותקת מהמציאות, המבינה את יצרו של האדם, העם היהודי ידע שיש לו כלי שיכול לרומם ולהאדיר אותו, ולא להקטין ולצמצם אותו.

עזרת הנשים

סוגיה נוספת שמצריכה עיון מחודש היא מקומה של האישה בתפילה. באופן עקרוני, כל אדם המחויב במצווה יכול להוציא אחרים ידי חובה. לדעת רוב הפוסקים נשים חייבות בתפילה, והמחלוקת היא בכמה תפילות היא מחויבת. בכל זאת, ההלכה קבעה שנשים לא תשמנה שליחות ציבור. הסיבה המרכזית לכך היא שהנשים אמנם חייבות בתפילה, אך לא בתפילה בציבור.

עניין אחר שנידון באופן יותר בולט הוא שאלת קריאת נשים בתורה בפני גברים. כך פוסק השולחן ערוך:

הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה וקטן שיודע למי מברכין, אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור.

שולחן ערוך, אורח חיים רפב, ג

ההלכה הפורמאלית קובעת שאישה מצטרפת ועולה לתורה. יש להדגיש שהעולה לתורה בתקופת השולחן ערוך היה גם קורא בה. מכאן, שלנשים מותר לקרוא בתורה. הסיבה שההלכה הזו לא התקבלה, היא בשל הנימוק "כבוד הציבור".

האם גם היום, כאשר קריאת אישה בתורה כבר איננה מהווה ביזיון עבור המתפללים, יהיה אסור לנשים לעלות לתורה? נראה שהתשובה תהיה חיובית, אולם מנימוקים אחרים, כאלה הנוגעים להלכות צניעות ולתוקף שיש למנהג שהשתרש בציבור כולו.

ייתכן שאם יתעורר בעתיד רצון גדול לשנות את הנהוג, יהיה צורך לפתוח את ההלכות הללו לעיון מחודש. כיוון שהדבר לא כך, אבקש להתמקד בשיתוף הנשים בקהילה. את מקומן של הנשים מעבר למחיצה אין צורך ורצון לשנות, אך נשים רבות רוצות לראות את עצמן ואת חברותיהן מעורבות באופן משמעותי יותר בקהילה. הן רוצות לשמוע שיחות ודברי תורה של חברותיהן המשכילות בבית הכנסת, הן מעוניינות שתכנים הנוגעים לצד הנשי יישמעו גם הם במקום הכינוס הקהילתי ושהיחס כלפיהן יהיה כאל חברות מן המניין, ולא כאל נשות חברי הקהילה.

אמנם ההלכות הנוגעות למעורבות הנשים בתפילה לא מצריכות שינוי לעת הזאת, אך התפיסה הנוגעת לאופי הקהילה בשעות שמעבר לזמני התפילה מזיקה עיון. האם מציאות ימינו לא מעידה שדווקא כבוד הציבור הוא שנשים תהיינה חלק משמעותי מהקהילה, ואדרבה, ציבור שאין בו חותם נשי הוא זה שלא חס על כבודו? התשובה שאני נותן לשאלה זו היא שגם אם כניסת אישה בשערי עזרת הגברים איננה מכובדת, העברת שיעור תורה או הרצאה או עצם שותפותה בהנהלת הקהילה הינם חלק מרכזי מהמעמד שהקהילה נותנת לעצמה. קהילה מכובדת היא זו שרוצה שכל חלקיה יהיו שותפים בה.

בשל כך, צריכים פוסקי ההלכה לדון בשלל עניינים הקשורים לנושא זה, ובהם: העברת שיעור תורה על ידי אישה בבית הכנסת או באולם צדדי; אמירת דבר תורה במהלך התפילה או בקידוש; אופן הישיבה בשיעורים, בקידושים ובסעודות; נשיאת דברי ברכה מפי הרב לכבוד בנות המצווה, בדומה לחתני בר מצווה; מינוי אישה לתפקידים בקהילה; ריקוד נשים עם ספרי תורה בשמחת תורה וכדומה. בכל הנושאים הללו צריכים הפוסקים למצוא את הדרך שתשמור על גדרי הצניעות ועל כבודו של בית הכנסת מחד, ועל עקרון שותפות הנשים בקהילה מאידך.

נושאים אלה כמעט לא נידונים על ידי הפוסקים. רבנים רבים מבקשים להחמיר ולא לנסות למצוא את הדרך לאפשר את מימושם. אם לא יעשו זאת, לדעתי, הם ימצאו את עצמם עומדים בפני משבר גדול בקהילות, כאשר נשים רבות תרגשנה שהן לא מוצאות את מבוקשן ואת מקומן במסגרת הקהילה. מוטב שהן תעשינה את הדברים המותרים ולא תעבורנה על הדברים האסורים, מאשר שהן תפרוצנה את כל הגדרות על פי ראות עיניהן, ומי יודע על אילו איסורים הנוגעים לצניעות הן עלולות לעבור.

החמרות

כמה מילים על חומרות. מכל דברינו, לכאורה, עולה קריאה אחת, הפיכת האסור למותר, באופן שבה פועלת ההלכה. אולם הקריאה שאני מבקש לקרוא היא מורכבת יותר. יש סוגיות משמעותיות שבהן יש צורך להחמיר ולהשאיר את ההלכה הנוכחית על כנה, ואולי אף להוסיף החמרות ולהגביה גדרות מעבר לנהוג כיום. הרצון למנוע פריצת גדרות צניעות משותף לכל יהודי השומר תורה ומצוות. טענתי היא שבמסגרות בהן שאלת הצניעות היא לא חלק אינטגרלי מההלכה, אלא מהווה החמרה נוספת בשל חששות שאין להן בסיס מציאותי היום, יש צורך להקל. רק בנושאים שאין חשש ממשי שיביאו לגירוי היצר, פסיקת ההלכה צריכה לנסות ולהתאים עצמה לרוח התקופה, תוך שימוש בשפה הפנים-הלכתית.

דווקא במצבים שעלולים להביא לקרבה אישית בין גברים לנשים יש צורך להחמיר יותר. הגמרא בכתובות[11]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftn11

מביאה את דברי רבי יהושע שאין אפוסטרופוס לעריות בהקשר של ייחוד, מצב שבו אכן יש לחשוש לעשיית איסור. מציאות של גבר ואישה בחדר בלי שאף אחד רואה אותם יכול להיגרר ביתר קלות לעבירה. כל פוסקי ההלכה התייחסו ברצינות ובהחמרה גדולה יותר לכך שגבר

מפתח קשר אישי עם אישה, קשר מלא בשיחות הנוגעות לעניינים שבנפש. דווקא בדברים כאלה שגורמים לתלות רגשית בינו לבינה יש להחמיר, ואף לעיתים לאסור את המותר. במציאות ימינו, דברים אלה הם שיכולים להפיל לחיק היצר, ולכן הם מצריכים גדרים ברורים שיבהירו את האסור ואת המותר, ולגביהם נאמר המשפט: "ופורץ גדר ישכנו נחש".

סיכום

במאמר זה ניסיתי לברר את היחס ההלכתי שראוי לנקוט בקשר לאופי התקופה. בעיניי, הגל הציבורי החדש שדורש שוויון בין גברים לנשים אינו עורבא פרח, משהו סתמי שיש לבלוע אותו ולהמתין עד יעבור זעם.

נושא 'הדרת הנשים' התעורר מכיוון שרבים חושבים שהיהדות דורכת במקום ולא מצליחה לשמר באופן מספק את מקומה בהתאם לזמן ולמקום, ולמנוע את היותה ארכאית ולא רלוונטית בקרב ציבור רחב. פסיקת ההלכה, שיודעת להיות יצירתית מאוד בעניינים רבים, ממשיכה להיות מובלת על ידי הטרנד הציבורי, במקום להיות זו שמעצבת את האופן בו היא הייתה רוצה לראות את רשות הרבים של ישראל.

תגובתם של רבנים רבים לקולות שעלו מן הציבור דומה לתגובה שננקטה בעולם התורה בתקופת עליית ההשכלה. ההתחלנות שהביאה איתה ההשכלה לא לימדה אותנו לקח בנוגע לאופן התגובה הראוי לקולות שעולים מהציבור היהודי. אנו עומדים בפתחה של שעה משמעותית, שיכולה להביא מצד אחד לאור גדול, ומצד שני לחושך נוראי הדומה בהיקפו לחושך שהותירה אחריה תקופת ההשכלה.

הצגתי לעיל דוגמאות לנושאים הלכתיים בהם יכולה היהדות להיות המובילה והמעצבת של הדרך בה היא רואה את שילוב הנשים והגברים בחברה, באופן שמצד אחד ישמור על כבודן ועל כבוד הציבור, ומצד שני ישמור על גדרי הצניעות, וימנע ירידה גדולה בערכי הקדושה.

אני נושא תפילה שהדברים הללו יהוו אבן פינה לעיסוק של עולם התורה בעניינים אלו, מתוך שאיפה לראות את עם ישראל כולו מאוחד, כאיש אחד בלב אחד, באמונה גדולה בבורא העולם. שנזכה לראות דור של תלמידי חכמים, היודעים ללמוד מטעויות העבר, ומצליחים לשלב בין הרצון הכן והטבעי לראות את העולם כמקום בו שותפים גברים ונשים יחדיו, לבין הרצון להעלות את קרן התורה ומצוותיה, מתוך שמירה על קדושתם של ישראל עם קרובו.

<file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20->.[1]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref1 כמובן שראוי להעניק לתופעה הזו שם אחר. בביטוי 'הדרת נשים' גלומה ההנחה שהנשים אכן מודרות. אני סבור שיש לבחון לעומק האם יש הדרה, ואם כן – היכן ובאילו מצבים היא מתקיימת. השם הראוי הוא, אם כן, 'מעמד הנשים בחברה'.

<file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20->.[2]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref2 יומא פו, ב.

<file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20->.[3]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref3 ברכות כד, א.

<file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20->.[4]

file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref4 כא, ב.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[5]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) אורח חיים (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref5

עה, ג.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[6]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) אבן העזר כא, (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref6

א.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[7]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) הגהות (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref7

מיימוניות, הלכות קריאת שמע ג, טז.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[8]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) קידושין פא, (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref8

ב.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[9]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) הביטוי "לשם" (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref9

שמים" במקום זה נראה שונה מההסבר המקובל לביטוי זה. יש לעיין מדוע במציאות אותה מתארים בעלי התוספות ניתן להסתמך

באופן גורף על הקולא של רב חסדא להשתמש בנשים.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[10]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) אין דבריי" (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref10

מכוונים לשירה שמטרתה גירוי היצר. שירה זה אסורה, הן כאשר השרים הם גברים והן כאשר הן נשים, הן בשמיעת קול הזמר ב'חיי

והן בהקלטה ובאמצעים אלקטרוניים.

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).)[11]

[file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-\).](file:///C:/Users/Aviel/Downloads/%D7%9E%D7%A4%D7%AA%D7%97%20-).) יג, ב. (%20%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%AA%20%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D.doc#_ftnref11